

»TJALFE«-EKSPEDITIONEN

Af dr. phil. *Paul M. Hansen*

For nogle år siden sank den gamle grønlandsbrig »Tjalfe« i Frederiksholms kanal på det sted, hvor den i så mange år havde haft sin plads og pyntet i bybilledet. Træværket i bunden var rådnet op, og det ville koste en formue at restaurere skibet. Det blev derfor hugget op, og således endte vor sidste brig, måske den sidste brig, der eksisterede.

Det skønne gamle skib havde i mange år ført en stilfærdig tilværelse som dommerskib for Københavns Amatørsejlkлуб. Det var et sikkert sommertegn, når det fra sit vinterhi i kanalen blev bugseret til sin sommerresidens ved Langelinie.

Indtil 1909 var »Tjalfe« et af de smukke skibe i Den kgl. grønlandske Handels stolte flåde. I 1904 udgik det af den egentlige grønlandsfart og blev lagt op, men i 1908 og 1909 blev der atter brug for skibet. Denne gang som ekspeditionsfartøj ved de praktisk-videnskabelige fiskeriundersøgelser ved Vestgrønland, som var planlagt og blev udført af nu afdøde professor *Ad. S. Jensen*. Denne ekspedition fik stor betydning for den grønlandske befolknings fremtid, idet der på grundlag af dens resultater skabtes den første begyndelse til det fiskeri, der nu danner fundamentet for det grønlandske samfunds opbygning.

I 1953 døde professor Adolf Jensen netop i 45-året for »Tjalfe«-ekspeditionens afrejse, der vil derfor være naturlig grund til at mindes denne ekspedition som en af Adolf Jensens store og betydningsfulde manddomsgerninger.

I 1906 havde Adolf Jensen på en undersøgelsesrejse til Diskobugten med den nu forlængst afdøde geolog dr. *Harder* lært den grønlandske befolkning og dens levevilkår at kende og fattet den interesse og kærlighed til grønlænderne, som senere prægede hele hans virksomhed som fiskerikonsulent for Grønlands Styrelse.

Netop på den tid, i århundredets begyndelse, begyndte man at blive klar over, at ville man hjælpe den grønlandske befolkning videre frem ad civilisationens vej, måtte man gøre mere for at udvikle dens materielle forhold ved at finde nye erhverv til supplering af det oprindelige nationale erhverv sælfangsten, som i århundreder havde været så godt som enerådende. Dels var der alvorlig fare for, at sælbestanden ikke kunne holde trit med den stedse stigende befolkningstilvækst, dels ville et samfund med kun sælfangst

Foto: J. N. Nielsen

Det var helvoksne mænd, der i gamle dage drog på ekspedition. I midten professor Adolf S. Jensen, der ledede »Tjalfe«-ekspeditionen. Til venstre kaptajn Kjeller, til højre første styrmand H. P. Nielsen.

som erhverv kun kunne holde sig på et rent eksistensminimum og derfor ikke have mulighed for at udvikle sig til et virkeligt civiliseret samfund, hvilket var formålet med det danske styres arbejde for befolkningen.

Sult og nød truede grønlænderne, hvis ikke man fandt udveje i tide. Befolkningen havde altid ved sit hovederhverv, fangsten af sødyr, været henvist til havet som sit virkefelt, og det var derfor nærliggende at søge nye udveje der, særlig da det barske land ikke kunne tænkes at frembyde lønnende muligheder udover måske lige i de mildeste sydlige distrikter. I 1906 havde ganske vist et færøsk fiskeriforsøg haft meget lidt held med sig, men de praktisk-videnskabelige fiskeriundersøgelser, sådan som de i århundredets begyndelse med stort held havde været iværksat af professor *Johannes Schmidt* ved Færøerne og Island, frembød langt videre muligheder for at kunne bedømme et havområdes fiskerimuligheder. Adolf Jensen, der selv var ichthyolog, og desuden i 1902 havde erhvervet sig gode erfaringer i arbejdet på havet ved et togt med det norske havundersøgelsesskib »*Michael Sars*« sammen med *Johan Hjort* og kaptajn *Thor Iversen*, planlagde en sådan undersøgelse i grønlandske farvande. Dette skete på foranledning af daværende indenrigs-

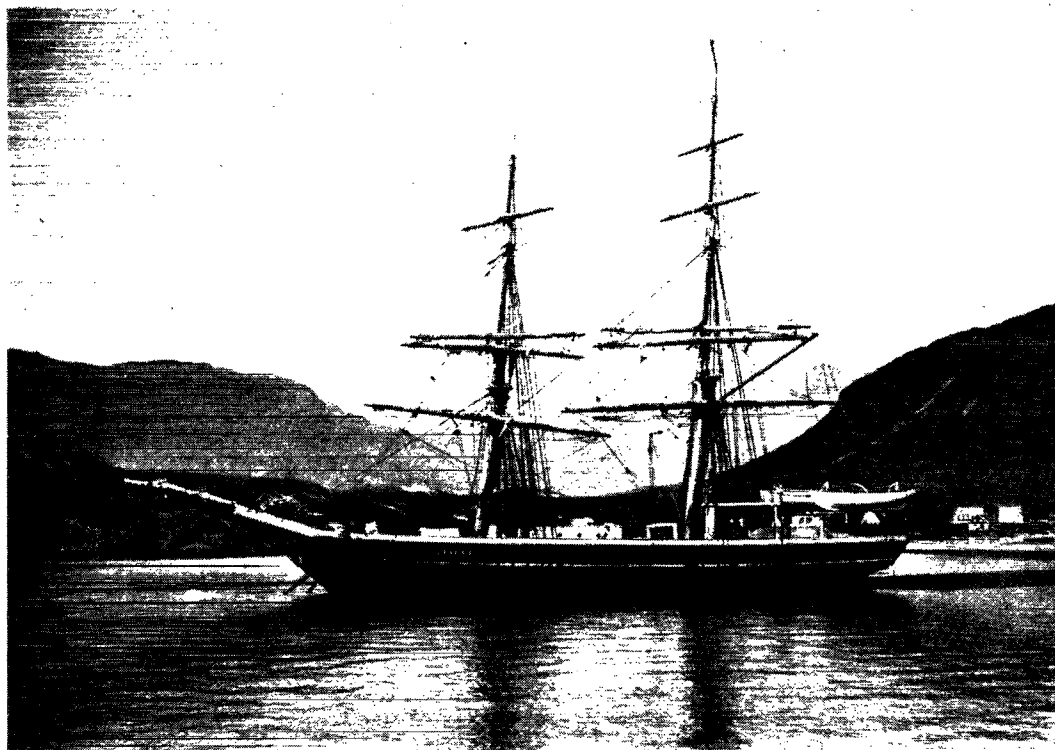

Foto: J. N. Nielsen

Grønlandsbriggen »Tjalfe« i grønlandsk havn på sit berømte og udbytterige ekspeditionstogt i 1908

minister *Sigurd Berg*, der selv var stærkt interesseret i at få undersøgt mulighederne for ophjælpning af et fiskerierhverv i Grønland til gavn for den del af befolkningen, der ikke kunne drive sælfangst fra kajak og derfor var uheldigt stillet i kampen for tilværelsen.

Sigurd Berg satte igennem, at der af rigsdagen bevilligedes 135.000 kr. til gennemførelse af en toårig ekspedition, og således gik det til, at briggen »*Tjalfe*« udrustedes til togtet med de fornødne redskaber og instrumenter. Et laboratorium byggedes på dækket, og en 50 hk motor installeredes til at drive en hjælpeskrue. Skibets fører og førstestyrmand var skibsofficerer fra Den kgl. grønlandske Handels flåde. Besætningen bestod for en stor del af fiskere. Adolf Jensen var leder af ekspeditionen og forestod fiskeriforsøg og de biologiske undersøgelser, medens dr. *J. N. Nielsen* forestod det hydrografiske arbejde. Den 3. maj 1908 kunne »*Tjalfe*« forlade trangraven på første års togt. Den 10. november vendte ekspeditionen tilbage. Næste års togt varede fra 14. april til 17. oktober 1909. På disse to togter foretoges undersøgelser fra Kap Farvel til Umanak (ca. 60°-71°nb). Undersøgelserne omfattede som planlagt i lige grad fjorde, kystfarvande, havbanker og dybhavet. Da »*Tjalfe*« for sidste gang i 1909 kom til København fra Grønland, var det efter to års togter med værdifuldt udbytte. Ikke alene var vort kendskab til Vestgrøn-

lands havfauna blevet stærkt forøget, men også vigtige træk i nyttefiskenes livsforhold var blevet klarlagte; tillige var det overordentligt betydningsfuldt, at vi fik grundig besked om de fysiske forhold i havet ved Grønland netop i den periode, da forholdene var så vidt forskellige fra, hvad de er i nutiden. Da »*Tjalfes*« foretog sine undersøgelser, var temperaturerne i havet væsentligt lavere, og dyrelivet som følge heraf i mange henseender forskelligt fra, hvad de senere års undersøgelser har givet besked om. Vi har nu »*Tjalfes*« observationer til at anstille sammenligninger med.

Der skal her kun omtales de væsentligste resultater af undersøgelserne over to af de vigtigste grønlandske nyttefisks forekomster og livsforhold, nemlig hellefiskens og torskens, idet det dog skal bemærkes, at det i en tidsskriftsartikel kun er muligt i meget korte træk at opridse en lille del af hovedresultaterne.

Det var særligt vedrørende hellefisken, at det lykkedes ekspeditionen at fremskaffe betydningsfulde oplysninger. Igennem længere tid havde grønlænderne ved Jakobshavn fisket denne værdifulde fede dybhavsflynder, der er så velsmagende i røget tilstand. I Bredefjorden og navnlig i Lichtenaufjorden i Julianehåb distrikt påviste ekspeditionen en stor forekomst af hellefisk. Grønlænderne i Lichtenaufjorden havde tidligere fisket lidt hellefisk med håndsnøre til hjemmeforbrug, men om noget fiskeri i større stil havde der aldrig været tale. Ingen havde tænkt, at der i den dybe fjord, hvad »*Tjalfes*« undersøgelser klarlagde, fandtes en stor bestand af hellefisk, som kunne blive en uvurderlig rigdomskilde for den dengang yderst fattige befolkning i dette fjordområde, der er det tættest befolkede i Grønland. På Adolf Jensens henstilling oprettedes der en fiskeristation i Lichtenaufjordens munding ved Karsorssat og senere en mindre langt inde i fjorden ved Sarfa, desuden oprettedes tillige en station i Bredefjorden. Ved Karsorssat ansattes en dansk fiskemester til at lede fiskeriet og fiskebehandlingen samt oplæring af grønlænderne i langlinefiskeriet. Stationen forsynedes med motorbåd og andre både til fiskeriet. Af stationens store beholdning kunne grønlænderne få langliner til låns mod at yde en afgift af deres fiskeriudbytte. På den måde blev de oplært i anvendelse af de mest hensigtsmæssige redskaber. I over femten år fiskedes der hellefisk i fjorden med godt udbytte, og den tidligere så fattige befolkning opnåede gode fortjenester og efter grønlandske forhold en vis grad af velstand. I enkelte år lå produktionen endda over Jakobshavns. Efter midten af 1920 gik imidlertid fiskeriet af hellefisk stærkt tilbage, og omkring 1930 var hellefisken næsten helt forsvundet. Dette skyldtes den forhøjelse af temperaturerne i havet, som indtraf i tyverne. Hellefisken, der ikke ynder det varme vand, trak bort, men naturen rådede bod derpå, idet der samtidig viste sig store stimer af torsk, som straks blev genstand for fiskeri i stor stil. Det var nemlig en forholdsvis let sag at lægge stationens arbejde om fra at berede hellefisk til at behandle torsk. Der var således ikke tale om, at hellefisken var fisket op. »*Tjalfes*«-ekspeditionen havde klart bevist, at dette ikke kunne lade sig gøre, idet det var lykkedes at finde hellefiskens yngle-

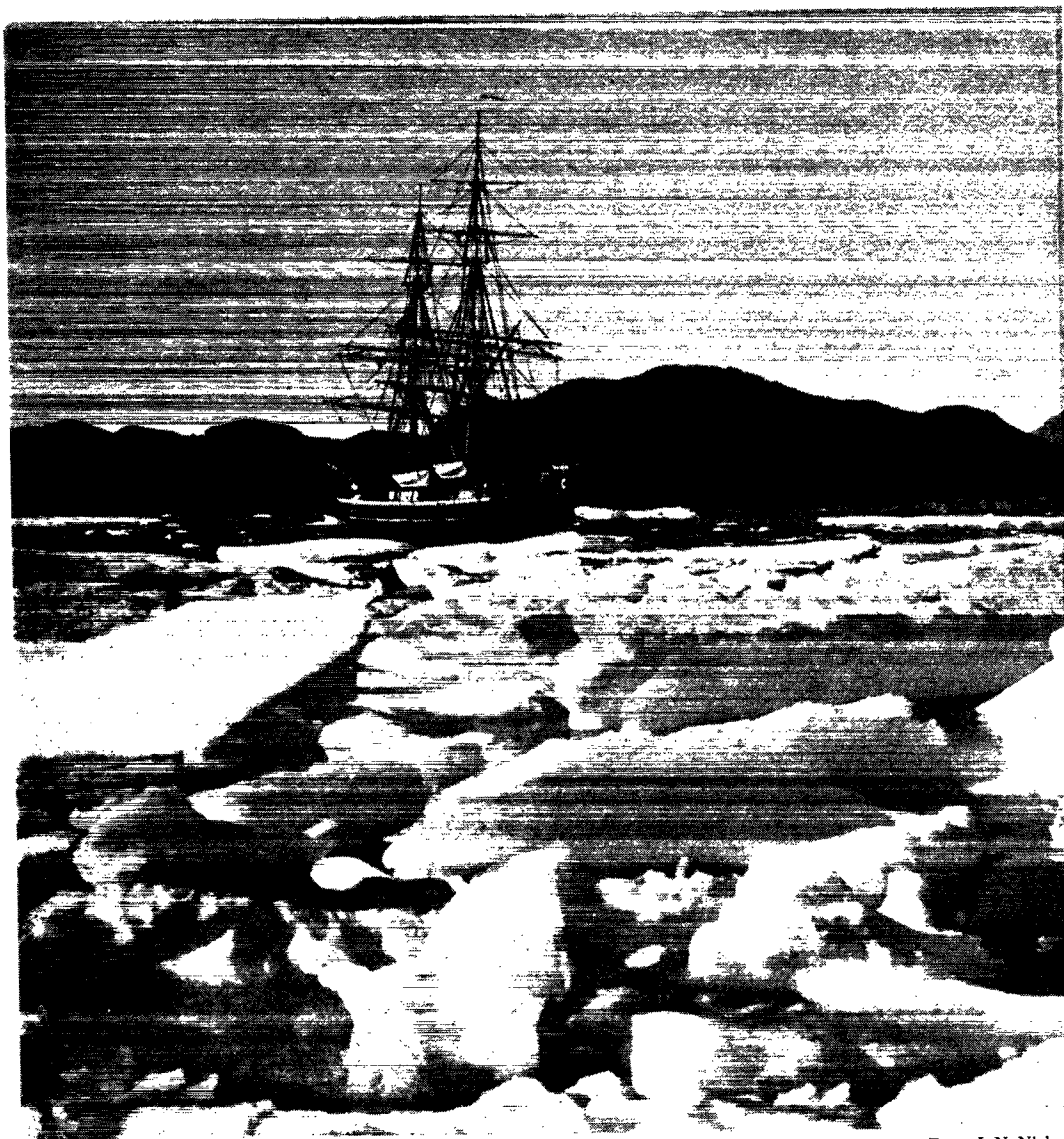

Foto: J. N. Nielsen

»Tjalfæ« bag Storisen i sydlige Vestgrønland.

pladser ikke i fjordene eller ved kysten, hvor grønlænderne fisker den, men langt ude fra kysten i den sydlige del af Davisstrædet i de store dybder. Ungerne opholder sig som spæde nær bunden, men senere kommer de helt op i de øverste vandlag, hvor de driver med strømmen. Ynglefisken er således i sikkerhed for efterstræbelser, og det er kun den umodne eller færdiggydte fisk, som grønlænderne kan fiske.

Hvad torsken angår, var resultaterne af undersøgelserne meget beskedne, ganske simpelt af den grund, at denne fisk kun var til stede i yderst små mængder i de år, »Tjalfæ«

arbejdede ved Grønland. Torsken har altid været periodisk i sin optræden ved Grønland, idet den her er ved sin nordgrænse. I tyverne og i slutningen af fyrrerne i forrige århundrede var der mange torsk, ellers var torsken de fleste steder ved Vestgrønland en sjælden fisk, hvilket også var tilfældet i 1908 og 1909. Ved Fiskenæsset, hvor torsken i den torskefattige periode mest regelmæssigt viste sig, fik »*Tjalfe*«-ekspeditionen også mange torsk, ligesom der fandtes torskestimer trækkende i sundene ved Kap Farvel. Adolf Jensen foreslog, at der oprettedes en fiskeristation ved Fiskenæsset, hvor torsk kunne tilvirkes til salt- og klipfisk til eksport. Forslaget blev kort efter til virkelighed, og herved lagdes grunden til det store torskefiskeri, som senere voksede op ved Vestgrønland og blev den sydlige landsdels hovederhverv. Det var en lykke for grønlænderne, at der blev oprettet en sådan station, netop inden de store torskestimer begyndte at vise sig. Da dette skete omkring 1920 først i de sydligste distrikter og i de følgende år efterhånden længere og længere nordpå, havde man erfaringerne fra denne første station at bygge videre på, så at der hurtigt kunne oprettes fiskeristationer ved de steder, hvor torsken viste sig. Der er nu ca. 80 større og mindre fiskeristationer i Vestgrønland. I mere end 25 år har torskefiskeriet nu været det bærende erhverv i Sydgrønland. I modsætning til sælfangsten giver dette erhverv ikke sin udøver mange naturprodukter, men derimod gode kontante indtægter. Takket være disse er grønlændernes levestandard bragt op på et langt højere trin. Træhuse har afløst de gammeldags hytter af sten og tørv. Trangen til oplysning og højere uddannelse er vokset samtidig med den materielle velstand. Det kan siges, at den udvikling, der er foregået i Grønland i de sidste 25 år, er større end den, der foregik i hele det nittende århundrede. Torskefiskeriet var vel nok kommet i gang, da torsken indfandt sig, også uden at fiskeristationen ved Fiskenæsset havde eksisteret i forvejen, men givet er det, at uden erfaringerne, der var indhøstede ved denne station, havde det ikke været muligt straks og i det omfang, det skete, at udnytte torskeforekomsterne ved oprettelse af fiskeristationer ved de steder, hvor torsken efterhånden viste sig.

Det vil forstås blot af de få resultater, som her er omtalt, at »*Tjalfe*«-ekspeditionen har haft en meget stor betydning for den vestgrønlandske befolkning. Alligevel er den næsten ikke kendt af offentligheden; kun kredse, der har særlig tilknytning til Grønland, ved besked herom. Stilfærdigt arbejde uden reklame af nogen art prægede ekspeditionen.

Dens hjemkomst efter sidste togt i 1909 foregik ret ubemærket. Kort tid forinden var nemlig »Nordpolens opdager« dr. Cook kommet hertil med s/s »Hans Egede« fra Grønland, og hele opmærksomheden var rettet mod denne herostratisk berømte amerikaner.

Femogfyrrer år er nu forløbet, siden »*Tjalfe*« vendte hjem fra sit sidste togt. Skibet eksisterer ikke mere, og professor Adolf Jensen er nylig død i en alder af 87 år, men de resultater, der opnåedes på denne ekspedition, har været til så stor gavn for Grønland, at »*Tjalfe*«-ekspeditionen og dens leders navn altid fortjener at mindes med den største ære og taknemmelighed i Grønlands historie.